

Papp Klára

**„csak az nagy *Correspondentia foly köztünk...*”
Csáky Kata levelek a Bánffy levéltárból***

Csáky Kata grófnőnek a Jósika család hitbizományi levéltárában fennmaradt levelezését 2006-ban külön kötetben jelentettem meg, amely forráskiadás kiindulópontul szolgált az erdélyi Csákyokról szóló monográfiámhoz.¹ A jelen tanulmányhoz kapcsolódó újabb levelek a Bánffy család irategyütteséből kerültek elő, amelyet a Csákyakkal rokon Jósikák iratanyagával együtt a Kolozsvári Állami Levéltár őriz.²

Csáky Kata grófnő (1726–1794) a nagy múltú Csáky grófok erdélyi ágának tagja, aki leánytestvérével, Borbálával (1719–1762) együtt Csáky Zsigmond kolozsi főispán (1696–1735) utódai közé tartozott.³ A két lány apjuk testvéreinek, Csáky Imrének 1742-ben bekövetkezett halála után az erdélyi birtokvagyon örökösévé vált.

1. kép. Csáky Kata grófnő.

Csáky Katalin kétszer kötött házasságot. Az elsőt egy katonatiszttal, Bornemissza János Ferencsel, akitől egy lánya, Bornemissza Annamária született, s akivel külföldön,

* A tanulmány és forráskiadás az NKFI K 120197 sz. pályázatának keretében és támogatásával készült.

¹ Papp K. 2006.; Papp K. 2011.

² ROL Kmlg Bánffy cs. lt. No. 1223. Bánffy Györgyhöz írott levelek (1773–1821) és No. 1224. Almás, Gorbó, Küküllővár, missilisek.

³ Papp K. 2011.

többek között Bécsben is eltöltött néhány évet.⁴ Második férje Bethlen Miklós (1720–1781) lett, aki ebben az időben tért vissza a katolikus hitre, s családja jelentős ambíciói miatt jó partinak ígérkezett. A művelt és jó kapcsolatteremtő, katolikus hitét buzgón gyakorló asszony az örökölt saját birtokot részint férje érdekeinek szolgálatába állította, hiszen az így tudta megszerezni családja számára a kükküllővári kastélyt és az uradalmat, ahol jelentős átalakításokat végzett, átépíttetett rajta épületrészeket, s gazdagította, bővítette, kiteljesítette a kastélyhoz tartozó parkot is.

A saját, örökölt Csáky birtok megőrzésének szüksége vitte rá a házaspárt, hogy lányukat, Bethlen Rozáliát (1754–1826), a magyarországi Csáky ág egyik tagjához, Csáky Jánoshoz adja feleségül. A lány ki is költözött férjéhez a Felvidékre, de honvágya miatt hamarosan inkább meggyőzte őt, hogy erdélyi karrier várhat rá. Csáky Jánosból így lett Kolozs vármegye főispánja, s ezért költözött haza a család Kolozsvárra. A házasságból három gyermek született, két lány (Katica és Rozália) valamint egy fiú, József. A jól induló karrier ellenére azonban a házaspár kapcsolata megromlott, a férj visszament felvidéki rokonaihoz, a fiatalasszony pedig elérte a pápai kúriánál a házasság felbontását. Mindketten újraházasodtak, de éppen ezért a két ág pereskedése tovább folytatódott. Igaz, fiúutód lévén, s a Csáky lányok házastársainak érdekei miatt is, már kevés esély maradt arra, hogy az erdélyi ágtól a birtokokat vissza lehessen venni.

Csáky Kata saját öröksége bizonyos mértékig megalapozta önállóságát, amit férje nem mindig nézett jó szemmel. Jelentős nézeteltérések is voltak közöttük, ami oda vezetett, hogy az erdélyi katolikus püspök előtt kellett békességet kötniük egymással. Az asszony igényelte a külső támaszt, s ezt meg is találta Bánffy Dénes grófban (?–1780), akivel levelezésben állt, s aki hozzá hasonlóan nem tudott mindenben egyetérteni házastársával, Barcsai Ágnessel, akivel viszont felekezeti különbségeik is adódtak.⁵

A Bánffyak levéltárában fennmaradt levelek Bánffy György levelezésének csomójában találhatóak, illetve egy megnevezett birtokközpontokat felsoroló csomóban. A tüzetesebb áttekintés során azonban kiderült, hogy az 1760-as és 1770-es évek leveleinek más a címzése, s a szövegből kitűnő kapcsolat jellege is, mint a későbbieknek.⁶ Mivel a Jósika hitbizományi levéltárban fennmaradt Csáky Kata levelezésben találunk Bánffy Dénes leveleket, amelyek kiindulópontként szolgálhatnak, s az első időszakban a megszólítás is hasonló: „*Méltóságos Gróf Úr, drága jó Méltóságos uram!*”, biztosak lehetünk benne, hogy 1780-ig Bánffy Dénes a levelek címzettje, utána pedig fiához, a gubernátor Bánffy Györgyhez (1746–1822) küldte azokat Csáky Kata grófnő.⁷

Az 1760-as években írott levelek sok tekintetben módosítanak azon a képen, ami a Jósika levéltárban fennmaradt levelezésből kiderült. A korábban közölt levelek alapján Bánffy Dénes, mint egy, az élet örömeit nagyra értékelő támogató rokon tűnt elénk, aki minden farsang, esküvő, családi multság víg élvezője volt, s aki hasonló életörömekre

⁴ Erről az időszakról tett említést több esetben is egy nemrég közzétett forrás: Gróf Székely László önéletrírása. 1744. január 13-án Bécsben „*a generálisné Bornemissza Jánosné asszonyom!*” volt ebédén Székely Lászlónál (158.), de január 16-án is egy társaságban voltak (161.), s január 20-án Bethlen Gáborral ebédelt nála ismét a generálisné (168.), majd a hónap végén, 30-án a férjével együtt voltak vacsorára hivatalosak (174).

⁵ A Bánffy házaspár belső konfliktusairól bővebben lásd Papp K. 2019. 169–192.

⁶ Bánffy cs. lt. No. 1223. és No. 1224.

⁷ A 17. század végén, a Diploma Leopoldinum utáni Erdély első gubernátora Bánffy György volt (meghalt 1709-ben), felesége Bethlen Klára. Az ő fiuk az a szintén Bánffy György, aki 1735-ben hunyt el, s az ő gyermeke volt Bánffy Dénes, Kolozs vármegye főispánja. Gyermekei: György, Dénes (elhunyt 1773-ban), Ger-gely és Ágnes (1754–1831). A Bánffyak leszármazási táblája: <http://genealogy.euweb.cz/hung/banffy8.html>

bíztatta Csáky grófnőt is. Ugyanakkor szívesen meghallgatta a házaspár kisebbik lányának, Rozáliának kiházásítására vonatkozó elképzeléseket, tanácsokat adott a férjnek, Bethlen Miklósnak is, felvetve, hogy neki is van egy fia, Dénes, aki éppen most tér vissza Szebenbe, még az is lehet, hogy a fiatalok megtetszenek egymásnak. (Az utóbbi tervet azonban a fiatalember 1773-ban bekövetkezett halála végleg megghiúsította.)

2. kép. Bányfy Dénes (Martin van Meytens festménye).

A most közölt levelek is többször utaltak az „atyafiságra”, amely nem kevesebbet jelentett, minthogy Bethlen Ádámnak (1691–1748), Bethlen Miklós apjának Bányfy Klára (1693–1767), Bányfy György Erdély 17. század végi gubernátorának lánya volt a felesége. A levelezőpartner Bányfy Dénes nagyanyja viszont Bethlen Klára volt, így a két család kölcsönösen rokonságban állt egymással. A sajátos az, hogy a kettős kapcsolat miatt inkább Bethlen Miklósnak lehetett volna szorosabb kötődése a Bányfyakhoz, de mint látjuk, mégsem ő, hanem a felesége használta ki a kedvező lehetőséget.⁸ A rokoni szál egy különleges bizalommal is párosult, nem véletlenül nevezte azt a grófnő „különös” atyafiságnak. Ahogyan Csáky Kata 1769-ben, Bécsből írta „*nincsen nekem senkim is, aki igazamat oltalmazza, annyival inkább kész azt kiszolgáltatni.*” Az asszony nem egyszerűen rokonnak, hanem *támogatónak* tekintette Bányfy Dénest, akinek bizalmas híreket is megírhatott, s

⁸ A házasságot 1711-ben kötötték. Bethlen Gábor, Ádám és Miklós testvérek, Bethlen Ádám fiai voltak. Lukinich 1927. 516.

különleges közbenjárását is kérhette. Olykor még a férjére is tett kritikus megjegyzést, mint az itt közölt 1767. januári írásban, ahol „Az én uramnak is Excellentiád izenetét megmondottam, remélem, eddig személy szerint is megköszönte mind...” mondat nem csekély távolságtartást és kritikát takart. A szamosfalvi jószág is említésre került ebben a levélben, amelynek tisztje „felettébb nyughatatlan volt az Excellentiádnak gratiáját visszanyerni.” Szamosfalva 1753-ban került a két Csáky lányhoz, Borbálához és Katához, a Mikola-örökség felosztásakor.⁹ Az udvarbíró neve azonban ezidáig nem ismert előttünk, nem nevezték meg a levelezésben.

3. kép. Bethlen Miklós és Csáky Kata közös pecsétje.

Amikor a grófnőnek férje testvérével, Bethlen Gáborral konfliktusa támadt, mivel az sajátjaként kezelte az asszony pénzbeli örökségét, holott, mint írta „csak arra volt plenipotentiája, hogy az fiscalis jószágának kifizetésire vehesse fel az pénzemel”, közbenjárásra kérte Bánffyt. Bécsben ugyanis már megtette az első lépéseket a 3833 Rft visszaszerzésére, amelyről tudott, hogy „az nekem saját eleimtiül marat és Interestre jó helyre kiadott pénz volt.” Arra kérte rokonát, beszéljen Bethlen Gábor két megbízottjával, Baló Józseffel és Halmágyival, hogy személy szerint igazolják: az uruk tudtával vétették fel a pénzt, s „úgy fordítottanak [Bethlen

⁹ Szamosfalvi Mikola László hagyatékáról volt szó. A Csáky részre jutott Topa, Szentkirályi portio, Sobok possessio, Magyar Dezmér praedium fele a malommal, Szamosfalva a kastéllyal, és a falunak az a része, amely a Mikoláké volt. ROL KmIg Jósika hitb. lt. No. 660. A birtokot 1786 után Csáky Borbála fia, Haller János kapta kézbe.

Gábornak] különös szükségire, s tudynk azt is, hogy a szegény Úr akart engem kifejzetni, de sok szüksége mián csak balasztotta, s az után az időből a boldog kifogyatta. Ezt gondolnám én legrövidebb módnak az én igazságom megmutatására.” A személyes közbenjárást a hivatalos értesítés előtt fontos értelmezési lehetőségnek tartotta, ami elfogadóvá teheti az ügyében eljárók számára az állásfoglalást, saját szavaival „minek előtte ő Felsége parancsolattya lemenne, az előtt a M[éltóság] Commandirozó informáltassék az én igazságomról.”¹⁰

A különösen bizalmas kérés teljesítését azért is kérhette joggal Csáky Kata, mert 1767-ben egy szintén nagyon kényes felekezeti, ugyanakkor családi ügyben rokonságával együtt Bánffy Dénest támogatta. 1767-ben ugyanis, felesége szándékaival ellentétben, aki leányát, Bánffy Ágneszt a református Teleki Sámuelhez akarta feleségül adni, az apa szabályosan elrabolhatta az akkor 12 éves leánygyermekét az éj leple alatt, s Küküllőváron őriztette, majd Kolozsváron át Bécsbe vitette, ahol egy évvel később már katolikus hitre kényszerítette. Az akció sikeres volt, a grófnő levele azonban jelentős belső feszültségről tanúskodik. Bánffy Dénes felesége, Barcsai Ágnes küldöttjén keresztül Küküllőváron a gyermek életben maradását is ellenőriztette, maga Csáky Kata grófnő pedig katonai segítséget kért, mert attól tartott, hogy a kétségbeesett anya is segítséggel jön leánya kiszabadítására. Csáky Kata tisztjei vélhetően nem szimpatizáltak a birtok úrnőjének és családjának erőszakos lépésével, a levél szerint ugyanis „mivel minden tisztjeink reformátusok, nagy bajba s félelembe vagnak.”¹¹

A levélből a szituáció kellemetlen volta és a félelem mellett az is kiolvasható, hogy Bánffy tervét katolikus személyiségek guberniumi szinten is ismerték és támogatták. Csáky Kata ugyanis a kislány bevitelét és az apácákhoz, biztonságos helyre mentését is javasolta, sőt ehhez a gubernátorné segítségét kérte. Bánffy Dénes a leányrablással véglegesen kimerítette a grófnő bizalmát, amit ő tudomására is hozott. A kislány további sorsa igazolta, hogy valóban kellett a segítség, s Bánffy Dénesnek magára kellett vállalnia a gyermek Bécsbe juttatásának útját, s a rekatolizálást is, amelyhez az udvar támogatását is igénybe vette.

A két arisztokrata közötti jó kapcsolat Bánffy Dénes haláláig (1780) megmaradt. Az itt közölt, 1776-ból származó levél a grófnő részéről a pénzügyi támogatás kihasználására is utal, hiszen Csáky Kata szívesen élt a felkínált kölcsön lehetőségével. Az 1776. október 18-án, Szebenből küldött üzenetben Kolozsváron tartózkodó „szerencsétlen” lányára is utalás történt, aki bizonytalansággal, Bornemissza Annamária lehetett, akinek férje, Jósika Imre váratlanul hunyt el, feleségére hagyva kilenc éves, Miklós nevű fiuk felnevelésének minden gondját. A fiatalabbik lány, Rozália számára ugyanis éppen ekkor mutatkozott egy kedvező házasság lehetősége, ezért egyértelmű, hogy a grófnő utalása az idősebbik lány szomorú helyzetére utalt. Bánffy Dénes már 1776. szeptember 25-én, Kolozsvárról írott levelében fejezte ki örömét, hogy Rozália „mátkás kisasszony” lett, hozzátéve: „illik neki az új hivatal, amelyből is kívánom, hogy minél hamarabb kiszabadulhasson.”¹² A

¹⁰ Csáky Kata grófnő levele Bécsből, 1769. március 17. ROL KmIg Bánffy cs. lt. No. 1224. Almás, Gorbó, Küküllővár, missilisek.

¹¹ Csáky Kata levele Küküllővárról Bánffy Déneshez 1767 őszén. ROL KmIg Bánffy cs. lt. No. 1224. Almás, Gorbó, Küküllővár, missilisek.

¹² ROL KmIg Jósika hitb. lt. No. 661.

kiszemelt vőlegény Csáky János volt, Csáky Antal abaúji főispán fia, akivel Bethlen Rozália 1776. szeptember 14-én már a hatoldalas házassági szerződést is megkötötte.¹³

Csáky Kata leveleinek második csoportja egyértelműen Bánffy György gubernátorhoz (1787–1822), Bánffy Dénes idősebb fiához szolt.

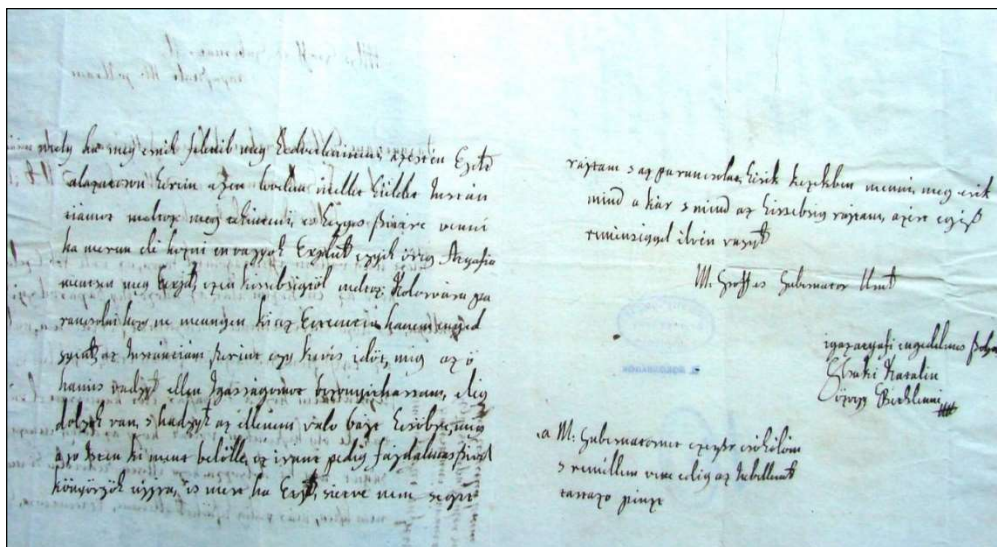

4. kép. Bánffy György gubernátor.

Az 1787. július 21-én írt levélben a grófnő a gubernátor segítségét kérte azon kisebbség ellen, aki őt a császárnál hamisan megvádolta. Az sajnálatosan nem derült ki, hogy ki, vagy kik állnak a vád mögött, ami abban állt, hogy a grófnő kegyetlenül bánik jobbágyaival, de Csáky Kata leveleiből hasznos kiegészítő információkat kaphatunk a Csáky birtokra jellemző jobbágy-földesúri viszonyra vonatkozóan. A sérelem említése a Horea lázadás utáni Erdély sajátos helyzetére utal, ahol az uralkodói intézkedések változtattak a jobbágypanaszok ügyintézésén. II. József 1787. február 15-i rendeletét Erdélyben pl. úgy értelmezték, hogy a jobbágyot telkéből csak végső esetben lehet kitenni, ezért a megyei tiszteknek a jobbágyokat kell védelmezniük, s a vétkes földesurakat meg kell büntetniük. Az uralkodó úgy képzelte, hogy a minden héten tartott ún. hivatali napon kell a birtokosnak, vagy megbízottjuknak lehetőséget adni, hogy a jobbágynépesség előadhassa panaszait, arról tanúvallatást kell végezni, s a felvetésekre a jegyzőkönv alapján egy hónapon belül válaszolni szükséges.¹⁴

¹³ Uo., valamint Nagy Iván CD-ROM. Csáky Antal (meghalt 1764-ben) pedig Csáky Zsigmond (1665–1738) tárnokmester fia volt.

¹⁴ Erdély története II. 1098–1099.

5. kép. Csáky Kata 1787. július 21-én Sajókeresztúrból küldött levelének részlete.
(Bánffy cs. lt. No. 1224.)

Arra is utal a szöveg, hogy Bánffy Györgynek – 1777-től viselt Kolozs vármegye főispáni tisztsége alapján – módjában állott nyomon követni a grófnő viszonyát jobbágyaival. Ahogyan az asszony maga megfogalmazta: „*ifjúságomtól fogva az volt főb czélom, hogy az én kezem alatt az adózó nép szaporodgyik, épüllyen, és hogy embereimmel magamot szerettessem, nem-bogy őket pusztítani, s károsítani kívántam vona. Excellentiád se tapasztalta soba, hogy ilyen kegyetlen lettem vona, melyet az egész szomszédságaim jól tudtak [...]*”. A levélhez külön kérelmet, instantiát csatolt a grófnő arról, hogy rosszakarói szándékaival ellentétben adjanak számára némi időt, s ne kezdődjön executio a birtokon mindaddig, míg ő az igazát nem tudja megvédeni. Azt kérte „*méltóztassék Kolosvárra parancsolni, hogy ne menjen ki az executio, hanem engedgyenek az instantiám szerint egy kevés időt, míg az ő hamis vádgyak ellen igazságomat bizonyíthassam.*”¹⁵

A jobbágypanaszok nagyobb része a földek elvételét és a szolgáltatások megnövekedését kifogásolta. A második felvetésre az uradalom praefectura, Árkosi Ferenc a korábbi conscriptiók előkeresését javasolta a grófnőnek, s azt, hogy azok alapján kérjen lehetőséget a saját álláspont kifejtésére. Az összeírások alapján Csáky Kata apjának, Csáky Zsigmondnak koráig, majd első férjének idejéig vezették vissza a kötelezettségeket. A konkrét adatok, amelyek alapján 1787 májusában a grófnő megírta válaszáat, nem a szolgáltatások, s különösen nem a robot emelkedését mutatták. Az 1730-as években ugyanis még „*minden szakasztás vagy meghatározás nélkül való szolgálat alatt lévén*”, ezért határozták meg a jobbágyi robotot Bornemissza János idején 3 napban (a zselléréké heti 2 nap volt), amihez majd Mátyus István idejétől vált kötelezővé a strázsálás, s később az uraság számára történő önkéntes kalákázás.¹⁶ Csáky Kata tisztjei tanácsára beleegyezett a tanúvallatásba, amely

¹⁵ Csáky Kata levele Sajókeresztúrról 1787. július 21-én. ROL KmIg Bánffy cs. lt. No. 1224. Almás, Gorbó, Küküllővár, missilisek.

¹⁶ Mátyus 1763-ban volt udvarbíró, amikor a faluban lakott, s felégették a házát, ezért vezette be az éjszakai strázsálást. Ennek elmaradása után vezették be a roboton felüli kalákázást. Uo. 354. A panaszokra született válasz: ROL KmIg Jósika hitb. lt. No. 660.

1787 szeptembere és decembere között zajlott le, s némi teheremelkedést mutatott ugyan, de a jobbágypanaszok nagyobb részét nem igazolta.¹⁷

A földek elvételéről árnyaltabban fogalmazott: „Semmit úgy, mint házbelyek után való ap-pertinentiákat s portio alatt lévőt nem birtanak, hanem mint uraság földéből, csak engedelemből, s azon helységek pasuma is nem ingyen, hanem pénzért engedtetett.” Árkosi Ferenc a grófnő nevében arról is nyilatkozott, hogy Almáson, a falu felső végénél valóban vett el földeket Csáky Kata, de „azok bonificálva vannak, mégpedig kétszeresen, mivel az elvett földek helyett adott csere földek minden esztendőben fructificálandók [...]”¹⁸

Kozma Ferenc 1787. szeptember 14-i grófnőhöz küldött leveléből a Kolozs vármegyei (nagyalmási) birtok más problémái is körvonalazódtak. A tiszta lakosoknak kölcsönbe adott gabona árát követelte, ám az almásiak tagadták magát a „gabona-adósságot” is, ezért Kozma Ferenc először per indítására akarta rávenni a grófnőt.¹⁹

A Jósika levéltárban fennmaradt források a küüllővári uradalom jobbágyainak panaszait is megőrizték 1787 áprilisából. Ebben a lakosok az irtásföldek elvételét sérelmezték, amelyet Domonkos Ferenc urasági megbízott szerint úgy orvosoltak, hogy egy 12 tagú bizottság előtt „az bajomiaktól elfoglalt földek helyett hasonló jóságú földeket kimérettünk a comisáriusokkal edgyütt.”²⁰ A sérelmesek száma jelentős volt, mert a grófnő éppen erről a birtokról vélekedett úgy, hogy „száz portiofizető embernél többet szaporítottam, azoknak sok kedvet, nemcsak irtatni attam, hanem szolgálattyaikból időt engedtem. [...] Az új kezek helyiben sok időkekel vétetődött el a föld közönséges falu földből [...]”²¹ Az államhatalom azonban ezt a megoldást csak később ismerte el, ugyanis 1787. október 11-én Kozma Ferenc megbízott jó hírként írhatta meg a grófnőnek Szebenből „nemrégén jött a rescriptum, melybe megengedtetik, hogy nemcsak az allodiális földeket, sőt a colonicálist is elveheti, csak más hasonlót adjon helyekben.”²² A guberniumi döntés igazolta a grófnő tisztjeinek intézkedéseit, s viszonylagos nyugalmat hozott az uradalom életében.

A Bánffy levéltárban fennmaradt 1788. áprilisi Csáky Kata levél már a tanúvallatások utáni békés megegyezés állapotát mutatja. A grófnő lecsendesítette az elégedetlenkedőket, csökkentette a szolgáltatásokat, az erdőre és legelőre nem kívánt többé másokat pénzért befogadni, hanem inkább saját jobbágyainak kereseti lehetőségeit bővítette. A tiszta tanácsa egyértelműen bevált, hiszen a birtok öreg lakosainak vallomásai a birtokos aszszony állításait igazolták, saját lépései pedig bizonyították, hogy valóban gondoskodni kíván birtokainak népességéről. A Bánffy Györgyhöz írott levélben a grófnő minden részletkérdésre gondolt, ezért hívta fel a gubernátor figyelmét arra, hogy a contractusok ezeket a lépéseket még nem igazolhatják, mivel a konkrét változtatások azok kiadása után történtek. Az azonban bizonyos, hogy a jobbágyok fellépése, s főleg az intrikák hatására lett igazán belátó és rugalmas, s tett olyan lépéseket, amelyeket saját elhatározásából bizonyára nem tett volna meg. Ahogyan külön kiemelte „azon vármegye tisztyei által hirdettettem, hogy aki szűkös, jelentse magát, sőt ellenben szabadságot engedtem arra, hogy a közz Terrenumból és a pusztán heverő földekből, akinek szűksége vagyon, foghasson.”

¹⁷ Papp K. 2011. 355–357.

¹⁸ Uo. 355.

¹⁹ Uo. 353.

²⁰ ROL KmIg Jósika hitb. lt. No. 661. 255–256.

²¹ Uo. 263–264.

²² Uo. 265. Kozma 1787. október 11-i levele.

Azt látjuk, hogy Csáky Kata előrelátó, számára hasznos tanácsokat adó tisztikkal vette körül magát. A jobbágyokkal kapcsolatos lépésekről tudósító források a Jósika levéltár iratanyagában megtalálhatóak, s nagyobb részben feltártak is.²³ A Bánffy levéltárban lévő levelek viszont éppen arra utalnak, hogy a grófnő a feljelentőktől, főleg a császári udvarban őt vádlóktól félt, a vele szembenállók intrikáitól tartott, s a jobbágyok panaszai mögött is azok akcióját látta. Ezért tartotta fontosnak, hogy a gubernátort első kézből informálja, s ezzel elvegye az élet, az újdonságát a vele szemben feljelentést tevők kezdeményezéseinek.²⁴

Csáky Kata 1789. július 5-én keltezett leveléből megtudhatjuk, hogy Bánffy gubernátor személyesen is meglátogatta őt és családját Küküllőváron, de nem tudott náluk sokáig időzni. A Jósika levéltárban fennmaradt és kiadott levelezésből (egy június 25-i Bánffy levél) kiderült az a tény, hogy ott tartózkodása idején igen jól érezte magát náluk: „*Ha kívánságom s szíves indulatom szerént szabhattam volna az excellentiád udvarlására nyert időmet, máig is még Küküllővárt lakenám, ha mindgyárt excellentiátok alkalmatlanságokra is. De tudja excellentiád, micsoda keveset disponálhatok magam magammal, és így nem magam ura, hanem mindeniknek szolgálja levén, kéntelen vagyok arval megelegedni, hogy excellentiádnak ezen utóbban is hozzáánk mutatott különös kegyességét atyafiságos hálaadással megköszönnyem és magamat arval az reménységgel tápláljam, hogy talán más alkalmatossággal excellentiátok[at] hosszabb megudvarlásokkal szerencséttem.*”²⁵

A bensőséges, jó baráti viszony Csáky Kata grófnő leánya, Bethlen Rozália és a gubernátor családja között továbbra is fennállott. Bánffy György azonban Rozália első férjével, Csáky Jánossal is jó kapcsolatot tartott fenn, amelyet a szétköltözés után a feleség nem is vett jó néven. A Bánffy levéltár megőrizte Csáky egyik 1791. április 26-án, Bécsből keltezett válaszlevelét, amelyből az is kiderült, hogy Csáky Kata és leánya egyáltalán nem tájékoztatták pontosan a rokonaihoz visszaköltözött férjet.²⁶ Nagyobbik lányuk, Csáky Katica (1779–1791) sorsáról van szó. Az erdélyi Csákyokról szóló könyvemben úgy véltem, hogy a kislány 1791-ben, egy járvány idején halt meg, ami nagy szomorúságot okozott nagyanyjának, akinél nevelkedett. Az öreg grófnő Wass Sámuelnek meg is írta: „*a bánatok örvényében győtrödem, se ételem, sem álmom helyre nem hozhatom. Rosszul bántunk szegény kis Katicával, melynek emlékezete annyira keserít, hogy haj, tintává változtathatnám könnyeimet, azzal megírhatnám levelemet.*”²⁷ Egy Bánffy Györgyhez írott levelében Csáky János gróf viszont egészen másképpen írta le a lánya halálának körülményeiről hozzá eljutott eltérő híradásokat, s adott hangot csodálkozásának. „*Meg kell vallanom Excellentiádnak, hogy olvasván Excellentiádnak levelét, hogy kedves leányom forró betegségben e világból kimult, meg bámultam; mivel előbbeni postával leveleket kaptam, melyekbe azt írják, hogy a táncz közt kövér csütörtöken, mivel az long aust sokat tánczolt, melly táncz nem gyermeknek való, rosszul lett, és tízenbét nap alatt abban meg is halálozott.*”²⁸ Kár, hogy további információkra a sajnálatos esettel kapcsolatban nem akadtam a levelezésben, így biztosan nem állítható, hogy korábbi feltételezésem megállja

²³ Papp K. 2011. Lásd a „Jobbágy-földesúri viszony, paraszti szolgáltatások” című fejezetet (341–362).

²⁴ A császár, II. József nem szemlélte túlzott szimpátiával a családot. Erdélyi körútján, Szebenben járva Csáky Kata második férjéről, Bethlen Miklósról igen lesújtó véleményt fogalmazott meg, s nem kerülte el nemtetszését Csáky János, Bethlen Rozália első férje sem, aki önhatalmúan a vármegye nemesi felkelését akarta Horea felkelése ellen vezetni, s kolozsi főispánként nem vette figyelembe, hogy az uralkodó a hadsereg felhasználását tervezte ellenük. Talán ez is magyarázza, hogy a feleségétől elhidegülő Csáky hamarosan visszaköltözött a felvidéki birtokokra.

²⁵ ROL KmIg Jósika hitb. lt. No. 661. 287–288.

²⁶ ROL KmIg Bánffy cs. lt. No. 1223.

²⁷ Papp K. 2011. 182. 1791. május 5.

²⁸ ROL KmIg Bánffy cs. lt. No. 1223.

a helyét, de arra sincsenek pontos adatok, mi is történt valójában. Csak az bizonyos, hogy 1791-ben a nagyobbik kislány hunyt el, s haláláról az erdélyiek nem írták meg az éppen akkor Bécsben tartózkodó apának az igazat.

Bánffy György és Bethlen Rozália közeli jó viszonya a további években is megmaradt. Amikor Csáky János 1804-ben egy esküvőre, leánya lakodalmára meghívta magához és a felvidéki rokonságához két gyermekét (Józsefet és Rozáliát), Bethlen Rozália tanácsot kért Bánffytól, mit tegyen. A Bánffy levéltár levelezésében azonban megmaradt egy újabb levél is, amely erre az esetre férjének, Wass Sámuelnek kísérőként való kiutazása mellett értelt. Rozália úgy tartotta jónak, hogy fiának, miközben „a Familiával is megismerkedhetik”, segítségére lehet a nyugodt, komoly, idősebb férfi jelenléte „a fiam is mindig kormány alatt lévén, egy csendes ember társaságában tévén meg attyához való tiszteletét [...]” anélkül, hogy „véle szűletett elragadtatásai [...]” magával ragadnák. Csáky egyébként is „szüntelen emlegette, mennyire kívánna az urammal tanálkozni, és hozzája való báládatosságát személyesen is jelteni, így ez most meglehet [...]”²⁹ Ugyanakkor azonban aggódott, hogy a perüket a felvidéki Csáky ággal szemben képviselő Wass Miklóst „nem nézik-e rossz szemmel” a felvidéki rokonok.

Levele végén Rozália – aki második házassága idején írott, többnyire francia nyelvű leveleit már mint „Rozálie Wass” írta alá –, magyar nyelvű írásában bizonyítékát adta az évtizedes barátságnak és a generációkon átívelő bensőséges jó viszonnak, amikor a gubernátor Bánffy Györgytől „méltóságos Bátyám Uramtól” várta felvetésének megerősítését: „méltóztassék [...] bátorságomat maga jószágának tulajdonítani, mellyel magára szoktatott, elkényeztetett, annyira, hogy szüntelen onnan várak segítséget minden bajoskodásaimban [...]”.

6. kép. Wass Sámuel és Bethlen Rozália kettős pecsétje.

(ROL KmIg Bánffy cs. lt. No. 1224.)

²⁹ ROL KmIg Bánffy cs. lt. No. 1224. Almás, Gorbó, Küküllővár, missilisek.

Források

1. Bánffy cs. lt. No. 1224. Almás, Gorbó, Küküllővár, missilisek. Küküllővár, 1766. december 1.

Méltóságos Gróf Úr, drága jó Méltóságos uram!

Megvallom Excellentiád annyira meggyőzött sokszori hozzám mutatott atyafisága³⁰ által, hogy nem is tudom, hogy kezdjem levelem. Mivel annak meghálálására elégséges nem vagyok, hanem a Gazdag Egek legyenek megjutalmaztatói, mert ha én azt a szerencsét remélhettem volna, éjjel nappal jöttem volna, oly kedves drága véreimet szegény házamnál tisztelhetni, de mivel az gyermekeimnek be kell quartélyokra sietni, tőllek sem örömet szalattam el, de kivált az kis Miklóst,³¹ kivel magamtól el hadnom nem volt, s az olyan apró alkatmánnyal nem úgy utas az Ember, amint akar, de legfőbb akadályam az gátolt, hogy Alvinczinét Szilváson monták lenni, s kaptam rajta, hogy Apró Gratiokat is tehetek. Az Utamból keveset nézek ki, mégis oly helyre jutok, az hul Katalinákul együtt tölthettyük azon Szent Napot, de remélem, hogy azon szerencsém még többször is felderülvén, el felejteti mostani fájdalmimat. Én Szent Pálra szüntelen készülök, de ezer akadályim még ismét is kötve tartanak, s csak az nagy Correspondentia foly köztünk. Én pedig midőn továbbra is ki kérném Excellentiádnak hozzám való atyafiságos gratiáját, marattam állandóul

Excellentiádnak

igaz atyafi engedelmes szolgája
G[róf] Csáki Katalin

Küküllővár, 1-ma xbris 1766

2. Bánffy cs. lt. No. 1224. Almás, Gorbó, Küküllővár, missilisek. Küküllővár, 1767. január 18.

Méltóságos Gróf Úr, Méltóságos Jó Uram!

Különös Atyafisággal tiszteltem Excellentiád levelét, melyben az Új Esztendő beállásával annyi jót méltóztatik kínánnya, aggya meg az Úr Isten Excellentiádnak is mindazokat az áldásokat.

Az én uramnak is Excellentiád izenetit megmondottam, reménlem, eddig személy szerint is megköszönte mind. A vér vissza nem válhatik, hacsak felettéb meg nem vész. Szamosfalvi udvarbíró³² iránt való kegyességét is Excellentiádnak alázatosan köszönöm, neki

³⁰ A Bánffyak és a Bethlenek rokoni kapcsolataira utal.

³¹ Jósika Miklósról, Bornemissza Annamária és Jósika Imre fiáról volt szó.

³² Szamosfalva – Someşeni, Kolozs vm. Az udvarbíró neve nem ismert, 1758-ban Péter Medvés írt Csáky Katának és Borbálának a birtok kezénél levő jövedelmeiről, amely abban az évben mindkét részre „1033 magyar forint 76 pénz” volt. Csáky Borbála levele Katának 1758. január 5. ROL KmIg Jósika hitb. lt. No. 661.

is megírtam, mivel felettéb nyughatatlan volt az Excellentiádnak gratiáját visszanyerni. Erről Isten szerencsére adván Excellentiádnak egyebet is, fogunk beszélni, aki atyafi gratiájába ajánlva vagyok Excellentiádnak

engedelmes atyafi szolgálója
G[róf] Csáki Katalin

Küküllővár, 18 január 1767

3. Bánffy cs. lt. No. 1224. Almás, Gorbó, Küküllővár, missilisek. Küküllővár, dátum nélkül (1767 ősze)

Méltóságos Gróf Úr, méltóságos jó Uram

Excellentiád tetszése az vala elmenetelkor, hogy ha valami szükséges okom lesz, Excellentiádnak levelemmel alkalmatlankodjam, melyhez képest jelentem, hogy tennap négy órakor D. Mátyust³³ az Grófné³⁴ azzal a móddal ide küldette, hogy el ne mennyen addig, míg a kis asszonyt meg nem láttya, mivel az Grófné nem hiszi, hogy életben legyen, s egyenesen be akarván hozzám Mátyus jünni, meg is látta, de ugyan csak véle szólni nem engettem. Ezt sok lévén leírni, szóval elbeszélem, midőn Excellentiádhoz szerencsém lesz. Az onnét hozot portékákat, amit szükségesnek láttam, keziben attam, amit nem pedig eltettem Excellentiád ide jöveteléig. Az leveleket pedig felbontván, ártalmasnak találtam keziben adni, hanem ime küldem Excellentiádnak. Ma ugyan meg íjesztettek volt, hogy az Grófné a faluban vagyon, melytől félhetni is, amint maga is írja: én ugyan valamit szorgalmatosságom által végbe vihetek, el nem mulatom, de mivel minden tiszteink reformátusok, nagy bajba s félelembe vagynak. Most kapitány Budait itten marasztottam, holnap k. Bocskor is reménlem, ide jün. Én azt az kis asszonyt lelkemből látom, de csak jó lenne, ha a M.[éltóságos] Gubernátorné³⁵ reá venné magát, hogy magával bé vinné az apáczákhöz, míg fel nem indulhatnak véle, ezt én mentől hamarabb kívánom. Isten hozza Excellentiádat, s az alatt is vagyok

Excellentiádnak

engedelmes atyafi szolgálója
G[róf] Csáki Katalin

K[ü]K[ü]ll[ő]vár, 23

Utóirat

13–14. Papp K. 2006. 55. Péter Medvés Domokos Marosvásárhelyen, a Királyi Tábla előtt képviselte a nővéreket, akik csak Bethlen Farkas 700 forintjával kiegészítve tudták 4000 aranyforint adósságukat Vass Ádámnak megfizetni. Péter Medvés levele Csáky Katának 1758. január 16-én. Uo. 15–16.

³³ Mátyus István 1763-ban Csáky Kata nagyalmási udvarbírója volt, a levél szerint talán ekkor már Barcsai Ágnes szolgálatában állhatott. Papp K. 2011. 233.

³⁴ Barcsai Ágnesről, Bánffy Dénes feleségéről van szó, akitől apja, katolikus barátai segítségével a 12 éves kislányt erőszakosan elhozatta.

³⁵ 1767-ben Hadik András volt Erdély gubernátora (1764 és 1768 között viselte a tisztséget, amikor katonai uralom alakult ki az országrészben).

Ma erősen solícitalta? Ágnes,³⁶ hogy vasárnap templomába mehessen, megvallom, senkitül nagyobb félelmem nincs, mint az udvarbírótól, amilyen beszédi tennap voltak.

4. Bánffy cs. lt. No. 1224. Almás, Gorbó, Küküllővár, missilisek.

Bécs, 1769. március 17.

Méltóságos Gróf Úr, Méltóságos Jó Uram

Excellentiád tudván, mint nincsen nekem senkim is, aki igazamat oltalmazza, annyival inkább kész azt kiszolgáltatni. Igyekezék evégre Excellentiád, ez iránt gyakran bízató nemcsak szavait, hanem leveleit is vettem. Arra nézve bátorkodom jelteni, hogy most kaptam bizonyos fundust, azon kárban forgó 3833 forint megkapására, mivel a szegény B[ethlen] Gábor úrnak, az mely 800 Rft pretensioja vala az szászoknál, ő Felsége most resolválta, és az róla való decretumot én magamhoz váltottam, melyet senki sem tud, hanem Baló József úrnak írtam iránta, hogy az M[éltóságos] Commandirozót informálja iránta.

Hanem Excellentiádat is alázatosan kérem, hogy az M[éltóságos] Commandirozót alázatosan köszöntvén, szómmal méltóztassék informálni, hogy az nekem saját eleimtül marat és Interesre jó helyre kiadott pénz volt, s Baló uram micsoda lélelkel a szegény Bethlen Gábor Úr³⁷ számára felvette, holot az úr olyan plenipotentiát elé nem mutat, akiben én arra szabadítottam, hogy jó helyen való capitalisomat fel szedgye, és hírem nélkül annak adgya, akinek akarja, hanem épen csak arra volt plenipotentiája, hogy az fiscalis jószágok kifizetésére vehesse fel az pénzemet. Ezt szegény Bethlen Gábor úr leveleiben is megesmérte és iránta ő Felségének is szándékozom Memoriálist adni, hanem csak azt kívánám, hogy minek előtte ő Felsége parancsolattya lemenne, az előtt a M[éltóságos] Commandirozó informáltassék az én világos igazságomról. Ez iránt Excellentiád, aki olly jól tudgya dolgaimat, méltóztassék mind ő Excellentiáját informálni, s mind az Mélt.[óságos] Püspöknek,³⁸ úgy G[róf] Haller úrnak is, nevemmel reménykedni, mint igazságainak ki szolgáltatására bírájknak, hogy annak idejében legyenek igazságomnak pártfogói. Én pedig ily bátorságomról bocsánatot kérek, és Excellentiádnak szerencsés Allelujját kívánok, s jelentem, hogy G[róf] Miksáné ez előtt még egy héttel Húsvét napján hozzám ígérkezet, hogy hozzám jün ebédre Ágnes kisasszonnyal együtt. Én reménlem, Excellentiád, Vinczen és Baló úr Károlyvárt és Halmágyi úr is ot közel fog lenni, ha Excellentiád magához hivatná őket, beszélvén vélek, hogy adgyanak írást külön külön azon pénzről, hogy az urak akarattából vette fel Miksa úr azon pénzt, és segíteni akarván G[róf] Bethlen uram, úgy fordítottanak különös szükségire, s tudgyuk azt is, hogy a szegény Úr akart engem kifizetni, de sok szüksége mián csak halasztotta, s az után az időből a boldog kifogyatta. Ezt gondolnám én legrövidebb módnak az én igazságom megmutatására. Már

³⁶ Bánffy Ágnes (1754–1831) Bánffy Dénes és Barcsai Ágnes lánya, akit anyja a református Teleki Sámuel grófhhoz akart hozzáadni, de apja elraboltatta, Bécsben katolikus hitre térítette, s végül 1777-ben hozzáment galánthay Esterházy Jánoshoz (1754–1840).

³⁷ Bethlen Miklós testvéréről van szó, akivel közösen jutott fiscalis jószágok (Küküllővári uradalom) zálogához. A zálogösszeg kifizetéséhez a testvérek felhasználták Csáky Kata örökségként kapott pénzét is.

³⁸ Erdélyi katolikus püspöke 1776-ban gróf Kollonich László (1774–1780).

én tudom, hogy az Excellentiád bölcsessége és atyafiságos gratiája mindeneket fel fog találni, melyben ajánlva vagyok Excellentiádnak

engedelmes atyafi szolgája
G[róf] Csáki Katalin

Utóirat

Gróf Hallert³⁹ az grófnéval szeretem, tisztelem, az M[éltóságos] Commandirozónak azt üzenem, hogy ritka nap, hogy ne kérgyik töllem, hogy van, amint legközelebb Herczeg Collesedéné(?) is kérdezte.

**5. Bánffy cs. lt. No. 1223. Bánffy Györgyhöz írott levelek (1773–1821).
Nagyszében, 1776. december 18.**

Méltóságos Gróf Úr, Méltóságos Jó Uram!

Sok bajaimmal terhelve Excellentiádat, gyakran segedelemmel méltóztatott hozzám lenni, mely bátorságomból egynehány ízben az Bécsbe Angarianként kijáró pénzt is, hogy itt letegyem. Sok ízbe oda fel való nekem engedésit meg nyertem, de jó emlékezetiben lehet Excellentiádnak, miként ágens Ádámi miatt 300 forinttal megkárosítottam, melyet bár bizonyosan tudtam is, de reám fogván 2szer is megfizettette. Hasonló kárba akar most is hozni, midőn Excellentiádtól ismét 200 fl, azaz kétszáz forintot kértem volt, hogy bizonyos vásárlásomra által tegye Excellentiád. Hátra levén még 250 fl, kétszáz ötven forint, ami ő kegyelme által Bécsbe tétetett le, ötvent pedig aranyakul megadott, melyre nézve kérem arra Excellentiádat, méltóztasson őkegyelmének írni, mert tudom, hogy az Exc[ellentiád] pénzből meg vette, nehogy rajtam is újólag meg vegye, s engem is [---] Excellentiád tudósít [---], hogy én is írhaszak íranta. Úgy arról is, hogy az én szerencsétlen leányom most Kolosvárt lévén, hogy alkalmaztatta magát, mivel a jövő héten bevárom, hogy a szerént rendezem hozzá való anyai szívem mutatását. Engedgye meg Exc[ellentiád] ezen merészségemet, mely iránt egész reménységgel vagyok, mert bár sokat terhellyem is Exc[ellentiádat], de ellenbe, hogy híveb tisztelője nálamnál lehessen, utolsó csepp véremig meg nem engedem, aki szívemből óhajtom, hogy az Úr Isten Excellentiádat az végéhez közelítő ó esztendőknél boldog végít, és az újaknak örvendetes kezdetit engedgye. Excellentiádat pedig azon kérem, hogy méltóztasson továbbra is azon kegyességében szenvedni, mellyel régtől fogva van szerencsém dicsekednem, mert jelentem, hogy vagyok Excellentiádnak

Szeben, 18 xbris 1776.

engedelmes atyafi
régi szolgálója
G[róf] Csáky Katalin

³⁹ Feltehetően Haller János (Csáky Borbála és Haller György fia) és felesége, Nemes Zsuzsánna.

**6. Bánffy cs. lt. No. 1224. Almás, Gorbó, Küküllővár, missilisek.
Sajókeresztúr, 1787. július 21.**

Méltóságos Gróf és Gubernátor Úr, tapasztalt M[éltóságos] jó Uram

Jajgatnom kell kedvetlen dolgaimnak folyásait, mely mián mind a Felséges Guberniumnak, s mind Gubernátor Urnak ily gyakran kelletik tiszteletre lennem.

Mert megvallom, ifjúságotól fogva az volt főb célom, hogy az én kezem alatt az adózó nép szaporodgyik, épüllyen, és hogy embereimmel magamot szerettessem, nem-hogy őket pusztítani, s károsítani kívántam vona. Excellentiád se tapasztalta soha, hogy ilyen kegyetlen lettem vona, melyet az egész szomszédságaim jól tudtak, s jól lehet nagyon szégyenlettem, hogy a F[elséges] Császár előtt hamissan elvádoltak, de oly hiszemben voltak, hogy az dolog maga valóságát úgy kidolgozza, hogy ily kedvetlen kimenetek nem léssen. Már pedig készülnek ellenem Executiora, kimenvén, mely ha megesik, felettébb megkedvetlenitene. Ezért én Excellentiádat alázatosan kérem ezen levelem mellett küldett instantiámot méltóztassék megtekinteni, és kegyes szívére venni, ha merem elérni. Én vagyok Excellentiádnak egyik öreg atyafia, mentsen meg Excellentiád ezen kisebbségtül, méltóztassék Kolosvárra parancsolni, hogy ne menjen ki az executio, hanem engedgyenek az instantiám szerint egy kevés időt, míg az ő hamis vádgyak ellen igazságomat bizonyíthassam. Elég dolgok van, s hadgyák az ellenem való bajt későbbre, míg a jó Isten kiment belőle. Az iránt pedig fájdalmas szívvel könyörgök újra is, mert ha Excellentiád sietve nem segít rajtam, s a parancsolat késik kezekben venni, megesik mind a kár, s mind az kisebbség rajtam, azért egész reménséggel élvén vagyok

M[éltóságos] Gróf és Gubernátor Urnak

igaz atyafi engedelmes szolgája
G[róf] Csáki Katalin
özvegy Bethlenné

Utóirat

A M[éltóságos] Gubernátornét ezerszer csókolom, s remélem vette eddig az Juvelli-érnek⁴⁰ tartozó pénzt.

**7. Bánffy cs. lt. No. 1224. Almás, Gorbó, Küküllővár, missilisek.
Küküllővár, 1788. május 3.**

Méltóságos Gróf Gubernátor Úr

A Méltóságos Gubernátor Urnak az bárány dézsmának az Fiscus részére átal engedése iránt levelét tiszteltem, melyre ez okon kesveskére tehetem válaszomat, mert kívántam magamat meg világosíttatni, és minthogy tapasztalom, hogy midőn a K.[irályi] Fiscus

⁴⁰ ékszerész (der Juwelier)

estimatio⁴¹ mellett ezen jószágot által, ezen beneficium is azon aestimatióban bele férkezett, és az transpositiokor mindenkben azon jussát és beneficiumát, melyet bírt, által adott és semmit is ki nem kötött, sőt azon beneficiumoknak békességes bírásában mások ellen is, oltalmazni magát és annyi esztendőkön át meg is tartott, melyekre való nézve úgy remélem, hogy megértvén a R[egius] Fiscus ezen dolgot, nemcsak nem háborgat, sőt másoktól is, a M[éltóságos] Gubernátor uralmával együtt megoltalmaz.

Melyre kérem reménkedve a M[éltóságos] Gubernátor Urat, s nagy reménségem is van, hogy hathatós és egyenességet kívánó közben vetése által ezen terhtől meg menekedem. Mely iránt újra s újra könyörögvén vagyok igaz atyafiságos tisztelettel az

Mélt.[óságos] Gubernátor Urnak

engedelmes atyafi szolgája

G[róf] Csáki Katalin

özvegy Bethlenné

Küküllővár, 3ta Majii 788

a M[é]l[tóságos] Gubernátornét ezerszer csókolom

8. Bánffy cs. lt. No. 1224. Almás, Gorbó, Küküllővár, missilisek.

dátum nélkül (1788 után) (A levél nagy része más írása, csak a vége Csáki Katáé.)

Méltóságos Erdélyi Gubernátor Úr!

Ezen küküllővári jószágnak sok rendbéli panaszokra reá untam, de némely dologban sérelmeket is tapasztalván még az előző esztendővel, a szolgálattyakot megkönnyebbitetem, és most nemrégiben, egyéb minden volt panaszokat békesség által lecsendesítettem [Csáki Kata kézírásával betoldva: *melyre az udvari deutro is utat mutatol*], adván nekik nemcsak azt, amelyhez praentensiojok lehetett, sőt a felett kedvezni kívánván nekik. A pascumot és erdőket úgy közönségessé tettem, hogy arra idegen marhákot nem fogok többször bévenni, és emellett ők is pénzt csinálhassanak, melyet semmiféle rendelés nekik meg nem enged.

Továbbá a felpanaszlott földeket vagy visszaadtam, vagy más hasonlókat osztottam, ha szintén nem a régi gazdáknak is, de valójában minden szűkös embernek.

Emellett nemcsak azon vármegye tisztjei által hirdettettem, hogy aki szűkös, jelentse magát, sőt ellenben szabadságot engedtem arra, hogy a köz Terrenumból és a pusztán heverő földekből, akinek szüksége vagyon, foghasson. Ezen köz akarattól lett edgyezésről a Contractusokat a Nemes Vármegye Officiolatusához bé mutatván, nagy reménységem van, hogy Felsőleges Királyi Guberniumhoz fel küldvén az Udvari Resolutionnak azon részét, mely a colonusok sérelmét orvosolni parancsolja, egészen lecsendesítettik, és csak ami az egymáshoz való kötelezettséget illeti, a tétetik közönségessé.

Kérem is reménykedve a Méltóságos Gróf Gubernátor Urat, méltóztassék a dolgot úgy felvenni, hogy ámbátor a colonusoknak ma teljes megnyugvásával e dolog lecsendesített, de ha valami törvény szerint való dolog elő fordul a parasztnak, minthogy

⁴¹ helyesen: aestimatio

minden faluban vagynak nyughatatlan emberek, ezen költséges és a parasztság nagy hasznával végben vitt csendességet is felzavarják, s a közönséges jónak elő mozdításában s szófogadásban nagy hibát ejtenek.

Én nékem ezen dolog volt fő okom arra is, hogy meg csendesedvén az emberek, a szolgálatra is alább hagytam, s feles pénzt is fizettem nekik, melyek nem mindenik contractusba mentenek bé, mint hogy a contractus után történtek.

Végtére is ajánlván ezen dolgot a Méltóságos Gubernátor Úrnak bölcs vezérlésére, egyenes és szíves tisztelettel maradok.

[Innen Csáki Kata saját írása:

Jó lehet az mostaniak elbadták, de én régi lévén, örvideni fogom, ha hallhatom, hogy M[éltóságos] Gubernátor Úr mai M[éltóságos] neve napjára⁴² örömmel érhetne s tölteni fogja, s annak sok ízben leendő fordulását minden lelki, testi áldások bővsége között óhajtya.

M[éltóságos] Gróf Gubernátor Úrnak

engedelmes atyafi szolgálja

özvegy G.[róf] Bethlenné

G[róf] Csáki Katalin

9. Bánffy cs. lt. No. 1223. Bánffy Györgyhöz írott levelek (1773–1821).

Küküllővár, 1788. július 5.

Méltóságos Gróf és Gubernátor Úr!

Valamint hogy nagy öröömömre esett, hogy M.[éltóságos] Gubernátor urat Erdélyben láthattam, annyival nehezebben érzem, hogy oly ritkán lehet szerencsém, mert jó lehet, a nagyvilágtól én már magamot igen elvontam, de mégis, azon szerencsémnek elérésiért régen készülök Szebenbe bémenni, hogy Excellentiádékat tisztelhessem. De a félelmes hírek tartóztatnak,⁴³ melynek bizonyítására egy jó emberemnek tennap jött tudósítását ide zárom. Azért könyörgök Excellentiádnak, méltóztassék engem tudósítani, hogy merjek-e bemenni, vagy inkább javolja, hogy Kolosvárra bételepedgyem, mert én igen nehéz utazó vagyok, mind gyengeségemre nézve, mind az gyermekeimet, s olyan sokad magammal, ha valami ijedség érne, én nem tudnék magamon oly könnyen segélleni, mint más. Azért tudom, hogy Excellentiád leginkább segíthet tanácsával rajtam, s annyival bátrabban merrek írni, mivel legfőbb ok lesz bémenetelemnek az Excellentiád tisztelete.

A Méltóságos Gubernátornét⁴⁴ csókolom, úgy mind az két leányim⁴⁵ ... tisztelik mind ketten Excellentiátokat.

⁴² A György nap tavasszal, áprilisban van, tehát a levél is akkor íródott.

⁴³ Talán II. József török elleni háborújára gondolhatott, ahonnan 1788 júniusában már Zimony táján tapasztalható fertőző megbetegedésekről jöttek hírek, de a császár döntése alapján a Szerbia felé indítandó támadás miatt a Bánságban az „erdélyi hadtestnek megerősítését határozták el”. Bánlaky <https://www.arcanum.hu/bu/online-kiadvanyok/Banlaky-banlaky-jozsef-a-magyar-nemzet-badtortenelme-2/19-iii-karoly-maria-terezia-es-ii-jozsef-kora-17161790-4CAC/ii-jozsef-kora-b-ii-jozsef-torok-haboruja-50FE/2-a-1788-evi-badjarat-5118/> (Utolsó letöltés: 2019. szeptember 22.)

⁴⁴ Bánffy György felesége, Palm Jozefa.

⁴⁵ Bornemissza Annamária és Bethlen Rozália.

Én pedig levelemre való válaszát könyörgöm, s ha valami félelmes dolog vóna is, méltóztassék nekem megírni Excellentiádnak, mert én nállam valóságosan titokban fog maradni, mert nekem senkim sincs, akitől tanácsot kérhessek, engedelmet kérek,

és egyéb tisztelettel maradok Méltóságos Gubernátor Úrnak

engedelmes atyafi szolgája

G[róf] Csáky Katalin

özvegy Bethlenné

Küküllővár, 5ta July, 788.

10. Bánffy cs. lt. No. 1224. Almás, Gorbó, Küküllővár, missilisek.

Darlas,⁴⁶ 1789. július 16.

Méltóságos Gróf és Gubernátor Úr!

Kedves Haller Maris öcsém asszony látogatására ide jöttem, s G[róf] Gyulainét is itten tanálván, ki is azt mondotta volt, hogy az M[éltóságos] Gubernátor úr azt mondotta neki, hogy ha tudná mikor jön az grófné hozzám, akkor magát is megalázná. Az grófné pedig az jövő hétfüre hozzám fog jüni, melyet bátorkodom jelenteni, ha az az vigasztalásom lehetne, hogy az M[éltóságos] Gubernátor urat is az M[éltóságos] grófnével tisztelhetem szegény házamnál, annyival nagyobb öröömre lenne.

G[róf] Gyulainé is tiszteli a M[éltóságos] Gubernátor urat, úgy Csákiné leányom⁴⁷ is, ki is velem együtt azon szerencsését nagy örömmel várja, mely iránt való vigasztaló választát kérvén. Az alatt is vagyok atyafiságos tisztelettel az

M[éltóságos] Gróf Gubernátor Úrnak

engedelmes atyafi szolgája

özvegy Bethlenné

G[róf] Csáki Katalin

Darlas 16 July 789

G[róf] Haller Maris Öcsém Asszony is tiszteli a Gubernátor urat

⁴⁶ Darlas, Erdélyben, az egykori Küküllő vármegyében. Ma Darlac falu a mai Szeben megyében. Gótikus, egyhajós, torony nélküli temploma a 15. században épült, ma evangélikus templom. Lestyán <http://mek.oszk.hu/04600/04684/html/1162.html> (Utolsó letöltés: 2019. szeptember 22.)

⁴⁷ Csáky János felesége, Bethlen Rozália.

Klára Papp

„*Only that Great Correspondentia between Us...*” – Kata Csáky Letters from the Bánffy Archives

The ten letters written by Countess Kata Csáky (1726–1794) in the Archives of the Bánffy family (Cluj County Directorate of the Romanian National Archives, Cluj-Napoca) are a good complement to the sources published in *All My Joys Were Mingled With Sorrow. Kata Csáky's correspondence in 2006*.

This study finds the place of the letters in the history of the Count's family on the one hand, and on the other hand, it discloses the writings that have survived as personal resources.

It is clear that the Countess sent letters to Dénes Bánffy until 1780, and to her son, governor György Bánffy (1746–1822) in the last years of her life.

Kata Csáky made good use of the family relationships, not only considering Dénes Bánffy as a relative, but also as a supporter to whom she could send even confidential news, and whose special intervention she could request.

In her letter of 1767, however, she clarified the role of the Bethlen-Csáky relatives in the abduction of Ágnes Bánffy.

A sign of intimacy was that the Countess had sought and received personal support from György Bánffy, and so did her daughter, Rozália Bethlen, who expected the governor to “*help with all my troubles ...*”.

Források

- Gróf Székely László önéletírása. Közzéteszi: Fehér Andrea. Kolozsvár–Bp., 2019. (Magyar Történelmi Emlékek. Elbeszélő Források.)
- Papp K. 2006. „Minden örömöm elegendő volt bánattal.” Csáky Kata levelezése. Összeállította, a szöveget gondozta és a bevezető tanulmányt írta: Papp Klára. Debrecen, 2006.
- ROL KmIg Román Országos Levéltár Kolozs megyei Igazgatósága, Kolozsvár (Arhivele Naționale ale României, Direcția Județeană Cluj)
- Bánffy cs. lt. A Bánffy család levéltára.
- Jósika hitb. lt. A Jósika család hitbizományi levéltára.

Szakirodalom

A Bánffyak leszármazási táblája: <http://genealogy.euweb.cz/hung/banffy8.html>

- Bánlaky Bánlaky József: A magyar nemzet hadtörténelme. <https://www.arcanum.hu/bu/online-kiadvanyok/Banlaky-banlaky-jozsef-a-magyar-nemzet-hadtortenelme-2/19-iii-karoly-maria-terezia-es-ii-jozsef-kora-17161790-4CAC/ii-jozsef-kora-b-ii-jozsef-torok-haboruja-50FE/2-az-1788-evi-hadjarat-5118/> (Utolsó letöltés: 2019. szeptember 22.)
- Erdély története II. Erdély története 1606-tól 1830-ig. Szerk.: Makkai László, Szász Zoltán. Bp., 1986.
- Lestyán Lestyán Ferenc: Megszentelt kövek. <http://mek.oszk.hu/04600/04684/html/1162.html> (Utolsó letöltés: 2019. szeptember 22.)
- Lukinich 1927. Lukinich Imre: A Bethleni gróf Bethlen-család története. Bp., 1927.
- Nagy Iván: Magyarország családai címerekkel és nemzékrendi táblákkal. (CD-ROM) Bp., 1999.
- Papp K. 2011. Papp Klára: Az erdélyi Csákyak. Kolozsvár, 2011. (Erdélyi Tudományos Füzetek 273.)
- Papp K. 2019. Papp Klára: Sajátosságok az erdélyi arisztokrata nők társadalmi-közéleti kapcsolataiban a 18–19. században. In: A magyar arisztokrácia társadalmi-közéleti kapcsolatai és szerepvállalása. Speculum Historiae Debreceniense 26. Szerk.: Papp Klára, Püski Levente, Novák Ádám. Debrecen, 2019. 169–192.